

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ХАРКІВСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ ПОЛІТЕХНІЧНИЙ КОЛЕДЖ**

Для спеціалізації 5.141.3
«Обслуговування та ремонт
електроустаткування автомобілів і
тракторів»

Методичний посібник

для самостійної роботи студентів

з навчальної дисципліни

«КУЛЬТУРОЛОГІЯ (ХУДОЖНЯ КУЛЬТУРА)»

**для спеціальності 5.141 «Електроенергетика,
електротехніка та електромеханіка»**

Автор: І.П.Коструб – викладач Харківського державного політехнічного коледжу

Рецензент: Л.М.Діброва – голова циклової комісії гуманітарних та соціально-економічних дисциплін Харківського державного політехнічного коледжу

Методичні вказівки розглянуті і рекомендовані для використання цикловою комісією гуманітарних та соціально-економічних дисциплін

Протокол № _____ від “ _____ ” _____ 20 ____ р.

Голова циклової комісії _____ Л.М.Діброва

Схвалено методичною радою Харківського державного політехнічного коледжу

Протокол № _____ від “ _____ ” _____ 20 ____ р.

Голова методичної ради _____ В.О. Величко

ЗМІСТ

Вступ	4
Тема 1 :« Театральна культура ХХ ст. Провідні актори та режисери українського театру . Лесь Курбас та інш. Сучасний драматичний, музичний та ляльковий театр.»	5
Тема 2:« Фламандський і голландський живопис . Творчість П.П.Рубенса. Рембрант - « великий голландець». Жанри (побутовий, портретний, біблійний).»	10
Тема 3: « Музичні ритми Америки. Види і напрями сучасної популярної музики:блюз,джаз, рок - і поп – музика . Видатні музиканти і співаки.»	17
Рекомендована література	25

Вступ

Вивчення культурології передбачає формування в студентів компетенцій — ціннісно-смыслових, загальнокультурних, навчально-пізнавальних та інформаційних (що досягається вивченням шедеврів мистецтва різних епох і народів), а також комунікативних, творчо-діяльнісних і самоосвітніх (що передбачає набуття досвіду самостійної творчої діяльності, сприймання цієї інформації як частини невід'ємної частини свого життя). Завдання курсу культурології й полягає в тому, щоб навчити молоду людину орієнтуватися в естетичному оточенні, відрізнити справжнє від банального, проявляти свої творчі здібності не лише в професії, а й в суспільному та особистому житті. Водночас, ціллю курсу є органічне формування у свідомості студентів загальнолюдських цінностей з акцентом не на тому, що роз'єднує культури різних народів, а на тому, що їх об'єднує, адже через ціннісний вплив мистецтва ефективніше відбувається і національно – патріотичне, і полікультурне виховання особистості. Виходячи з мети курсу «Культурологія(художня культура)», самостійне вивчення тем передбачає оволодіння студентами досвідом самостійної навчальної та творчої діяльності, сприймання цієї діяльності як невід'ємної частки свого життя. Студенти повинні навчитися самостійно працювати з різними джерелами інформації та витворами мистецтва, аналізувати різні художні стилі, сформувати свідоме художньо-естетичне ставлення до мистецтва, відчувати успіх від власних досягнень у культурно-мистецькій царині, впевненість у спроможності самостійно розв'язувати художні творчі завдання, осмислювати загальні культурні явища та тенденції, своє місце в сучасному культурному просторі, самобутнє неповторне місце свого народу серед інших світових культур, потреби студентів до розширення їхнього внутрішнього світогляду і досвіду активної соціальної та культурної діяльності для подальшої особистої соціалізації у суспільство.

За програмою на самостійне вивчення дається 3 теми:

- « Театральна культура ХХ ст. Провідні актори та режисери українського театру. Лесь Курбас та інш. Сучасний драматичний, музичний та ляльковий театр.»
- « Фламандський і голландський живопис . Творчість П.П.Рубенса. Рембрант – « великий голландець». Жанри (побутовий, портретний, біблійний).»
- « Музичні ритми Америки. Види і напрями сучасної популярної музики: блюз, джаз, рок - і поп – музика . Видатні музиканти і співаки.»

До кожної теми надається список літератури, завдання та алгоритм виконання, питання або план вивчення теми, короткі відомості з теоретичного курсу, питання для самоперевірки, теми рефератів, творчі завдання та вправи, термінологічний словник, тестові завдання.

Тема 1 :

« Театральна культура ХХ ст..Провідні актори та режисери українського театру . Лесь Курбас та інш. Сучасний драматичний, музичний та ляльковий театр.»

Мета вивчення:

- ознайомитися із творчістю провідних режисерів та акторів українського театру, зокрема театального реформатора Л. Курбаса;
- визначити відмінності сучасного драматичного, музичного та лялькового театрів;
- розвивати вміння аналізувати значення української художньої спадщини в житті суспільства та власному житті;
- виховувати любов до мистецтва театру, зацікавленість професіями режисера й актора.

План теми:

1. Лесь Степанович Курбас. Мистецьке об'єднання «Березіль».
2. Український театр 1930-х-поч.1960-х рр..
3. Український театр 1980-х-1990-х рр..
4. Сучасний музичний та драматичний театр.
5. Театр ляльок.

Література

- 1.Верстюк В., Гарань О., Гуржий О. та інш. Історія України.-К.,2000.
- 2.Греченко В.,Чорний І.Історія світової та української культури.-К.,2009.
- 3.Дві розмови з Богданом Ступкою.-Кіно-Театр,1999.-№4.
- 4.Енциклопедія українознавства.-Т.1-Львів,1993.
- 5.Заболотна В.Театральні сновидіння на межі століть.-Український театр,2000.-№1.
- 6.Закович М. Культурологія. Українська та зарубіжна культура.-К.,2006.
- 7.Кисіль О.Український театр. Дослідження.-К.,1968.
- 8.Климова Л.В.Художня культура України.10 клас.-К.,2010.
- 9.Кондратова Л.Художня культура.10 клас:метод. посіб .-Х.,2010.
- 10.Король В.Історія України.-К.,1999.
- 11.Лужницький Г.Історія українського театру .-Т.121.-Нью-Йорк-Париж,1961
- 12.Масол Л.,Миропольська Н.Художня культура.Програма для 9-11 класів.-К.,2010.
- 13.Масол Л.,Ничкало С.,Веселовська Г.,Оніщенко О.Художня культура України.-К.,2010.
- 14.Начерки портрета режисера в інтер'єрі його власних вистав.-Артлайн,1998-№3.
- 15.Українська культура.Лекції за редакцією Д.Антоновича.-К.,1993.
- 16.Український драматичний театр.-Т.1.-К.,1967.

Інтернет-ресурси

<http://www.inglib.ru.>, <http://www.lib.ua-ru/net>, <http://library.if.ua>,
<http://readbookz.com>, <http://wikipedia.org.ua>,<http://www.filosof.com.ua.>,
<http://www.pravoslavie.ru.>,<http://www.history.org.ua.>,muzik.org.ua
<http://www.theatre.org/ua>

Короткі відомості з теоретичної частини теми

1.Лесь Степанович Курбас. Мистецьке об'єднання «Березіль»

Новітня історія українського театру починається з інноваційних пошуків, які гідно й послідовно поєднувались із традиціями, закладеними корифеями українського театрального мистецтва.

Серед молодого покоління театральних діячів-реформаторів особливе місце посідав *Лесь Степанович Курбас* (25.02.1887— 03.11.1937), який увійшов в історію як театральний реформатор, режисер, актор, драматург, педагог, народний артист України. Молоді роки його минули на Тернопільщині, де він здобув початкову освіту, згодом продовжив навчання у Віденському та Львівському університетах. Напередодні Першої світової війни (1911—1914) працював у «Гуцульському театрі» Г. Хоткевича та у Руському народному театрі товариства «Руська Бесіда», з 1916 р. був актором першого стаціонарного українського театру в Києві. Проте його мрією було вийти за межі *етнографічно-побутового* театру та створити новий за формою і змістом український театр, не відкидаючи кращі традиції театру корифеїв.

Завдяки його зусиллям у 1917 р. був створений стаціонарний *молодий театр* у Києві, вибудований на принципі театральності у поєднанні з громадськістю та високою інтелектуальністю.

Вершиною творчого доробку Л. Курбаса було створення у 1922 р. *мистецького об'єднання «Березіль»* на базі театру «Березіль» — кузні кваліфікованих мистецьких кадрів в Україні, через яку пройшло багато талановитих акторів і режисерів, які згодом очолили різні театри України. За великий внесок у розвиток театральної культури у 1925 р. Лесю Курбасу присвоєно звання народного артиста України, а в 1926 р. театр «Березіль» було переведено до Харкова (на той час — столиці України).

Другом і однодумцем Л. Курбаса був М. Куліш — відомий український драматург ХХ ст. Найвідоміші його п'єси — «Народний Малахій», «Мина Мазайло», «Отак загинув Гуска», «Патетична соната», «Маклена Граса», більшість з яких ставились на сцені театру «Березіль» та навколо яких точилися гострі дискусії.

На початку 1930-х рр. поширюються наклепницькі звинувачення на адресу Л. Курбаса та його соратника М. Куліша в насадженні ворожнечих поглядів на мистецтво. У 1933 р. Л. Курбаса усунуто від керівництва театром, закрито театр «Березіль».

У 1934 р. назву «Березіль» було змінено на «Харківський академічний український драматичний театр ім. Т. Г. Шевченка», який очолив

М. Крушельницький, а імена Л. Курбаса, М. Куліша та багатьох інших представників творчої української інтелігенції десятиліттями замовчувалися або згадувалися серед імен «ворогів народу».

У 1937 р. Курбаса було заарештовано, відправлено до (Половецьких таборів, де

його було розстріляно. Із насильницьким упровадженням соціалістичного реалізму драматургів-новаторів Я. Мамонтова, І. Кочергу, ІО. Яновського, І. Дніпровського, Л. Первомайського, М. Куліша було замінено єдиною постановочною формулою та єдиним ім'ям — О. Корнійчук. Саме на основі його п'єс «Платон Кречет», «Правда», «Богдан Хмельницький», «В степах України» вибудовувалась модель соціалістичного театру.

З кінця 1930-х до кінця 1950-х рр. український театр переживає важкі часи, що зумовлено трагічними подіями української історії — репресіями, роз'єднаністю українських земель, гітлерівською навалою. Проте і в тяжкі часи боротьби з фашистськими окупантами в тилу продовжували творчу діяльність 42 театральних колективи.

Після перемоги у радянській культурі також продовжували діяти ідеологічні обмеження, стримуючи національно-культурний розвиток.

2.Український театр 1930-х-поч.1960-х рр..

Український театр 1930-х — початку 1960-х рр. вважають насамперед театром визначних акторів (А. Бучма, Н. Ужвій, Д. Антонович, В. Чистякова, М. Крушельницький, Г. Юра, Н. Титаренко, І. Мар'яненко, О. Сердюк та ін.). Більшість із них працювали в Київському театрі ім. І. Франка, Харківському театрі ім. Т. Г. Шевченка, були або учнями, або сподвижниками Л. Курбаса, а створені ними образи мали глибокий гуманістичний зміст.

Роки «відлиги» характеризуються пожвавленням культурного життя на всій території СРСР: із забуття повернулися імена театральних діячів, репресованих у 1930-ті рр., було здійснено кілька постанов за п'єсами М. Куліша, видано спогади про Л. Курбаса, реконструйовано його виставу «Гайдамаки». Саме в ці роки формується нова генерація української театральної інтелігенції, яка шукала шляхи до національних джерел, щиро прагнула до встановлення істини у вітчизняній історії. Її представниками були С. Данченко, Б. Ступка,

В. Івченко, Ф. Стригун, які уславили український театр своєю майстерністю, щирістю, психологічністю розробки образів.

3.Український театр 1980-х-1990-х рр..

1980—1990-ті рр. позначені пошуками, організаційними змінами у театральному мистецтві. Було створено нові театри-студії, експериментальні спектаклі. Провідні режисери шукали нову знакову театральну мову. Український театр увійшов у епоху постмодернізму. Невеликі театри-студії працювали в камерних залах, а інколи — у підвальних приміщеннях, гаражах, художніх галереях. На хвилі студійного руху в Києві виникають декілька нових театрів: 1988 р.— театр «Колесо» під керівництвом І. Кліщевської, театр-салон «Сузір'я» під керівництвом О. Кужельного, 1989 р.— Київський театр пластичної драми на Печорську, 1991 р.— Київський драматичний театр «Браво» під керівництвом Л. Титаренка, театр-студія «Театральний клуб», заснований режисером О. Ліпиним, 1995 р.— театр «Актор» під керівництвом В. Шестопалова тощо.

Своєрідним майданчиком для експериментів серед молодих митців у 1990-ті рр.

стали театр «Березіль» у Харкові й театр в Коломиї, створений за ініціативою Д. Чеборака.

На сценах з'явився новий репертуар — раніше заборонена драматургія абсурду, спектаклі-колажі за культовою прозою (Дж. Джойс, Ф. Кафка, П. Зюскінд). Одним із найвідоміших популярних експериментальних авангардних театрів був Львівський театр ім. Л. Курбаса під керівництвом В. Кучинського. На початку 1990-х рр. в Україні з'явилась когорта молодих режисерів, які творили альтернативне мистецтво не в студіях, а в системі державних театрів: на малій сцені Національного академічного драматичного театру ім. І. Франка поставив свою першу виставу А. Жолдак; Державний угорський театр у Береговому очолив А. Вінянський (нині головний режисер Національного театру в Будапешті). У Київському Державному театрі драми й комедії на лівому березі під керівництвом Е. Митницького виросла плеяда режисерів-експериментаторів (Д. Богомазов, Ю. Одинокій, Д. Лазорко), які нині успішно працюють у різних театрах України і за кордоном. Кілька спроб створити новий тип авангардного театрального колективу було здійснено в Харкові, зокрема на Малій сцені Харківського театру ім. Т. Г. Шевченка (одна з кращих постановок на цій сцені — вистава «Маклена Граса» за М. Кулішем режисера С.Пасічника).

Прагнення оновити театральне мистецтво, розширити глядацьку аудиторію відбилося у формуванні нового для українського театру явища — *мюзиклу*. Першість у цьому належала Одеському музично-драматичному театру.

У 1991 р. відбулася прем'єра першої української рок-опери «Біла ворона» Г. Татарченка і Ю. Рибчинського.

4.Сучасний музичний та драматичний театр

Сьогодні в Україні працюють драматичні, музичні та лялькові театри. Серед них: *Академічний драматичний театр ім. Івана Франка* (Указом Президента України театру надано статус Національного, 1994; у 1987—2001 рр. його очолював С. Данченко, від кінця 2001 р. очолював народний артист України Б. Ступка; (акторський склад: Б. Ступка, Б. Бенюк, Д. Хостікоєв, Н. Сумська, і Л. Кадирова, Л. Задніпровський, О. Богданович, І. Дорошенко, В. Мазур, Л. Смородіна, С. Станкевич та ін.); *Національний академічний український драматичний театр ім. Марії Заньковецької*, м. Львів (з 1987 р. головним режисером театру є Ф. Стригун; статус Національного здобув 2002 р.; у театрі працюють: Я. Мука, С. Глова, Р. Біль, Н. Лань, І. Швайківська, Т. Жирко, О. Гарда, І. Гаврилів, Р. Мервінський, О. Кузьменко, М. Максименко, В. Щербань, і Л. Остринська, О. Самолюк, Н. Лісова, О. Огородник, О. Сікиринський, Я. Кіргач, Н. Шепетюк; розширився гастрольний діапазон театру: Велика Британія, Канада, США, Польща, Словаччина); *Національний академічний театр російської драми ім. Лесі Українки* (ім'я присвоєно театру 1941 р.; свого часу тут працювали: актори В. Добровольський, О. Борисов, П. Луспекаєв, К. Лавров, А. Роговцева; режисери К. Хохлов, В. Неллі, М. Соколов, Л. Варпаховський, Г. Товстоногов, І. Молостова).

Поряд із драматичними театрами в Україні працюють театри музичного спрямування: оперні (у Києві, Харкові, Львові, Одесі, Дніпропетровську, Донецьку),

музичної комедії (у Харкові та Одесі, а також театр оперети в Києві), дитячий музичний театр у Києві.

Національна опера України ім. Т. Г. Шевченка. Вистави київської трупи із захопленням слухали й переглядали у Німеччині, Франції, Швейцарії, Канаді, США, Мексиці, Данії, Іспанії, Італії, Японії, Польщі, Угорщині, Австрії, Голландії. У репертуарі театру понад 50 оперних і балетних вистав. Солісти: І. Даць, В. Лупалов, І. Борко. *Львівський Національний академічний театр опери та балету ім. Соломії Крушельницької* (до 2000 р.— ім. Івана Франка) здобув статус Національного (2005). Сьогодні у театрі працюють понад 40 солістів, балетна труппа (60 артистів), хор (60 артистів), симфонічний оркестр (90 музикантів). У репертуарі театру 22 опери, 3 оперети та близько 20 балетів. Усі опери виконуються мовою оригіналу (італійською, французькою, російською, польською). У приміщенні театру проводиться Міжнародний фестиваль оперного мистецтва ім. Соломії Крушельницької. З 2009 р. театр є членом асоціації «Опера Європа».

5. Театр ляльок

Багатовікові традиції в Україні має *театр ляльок*, який за радянських часів традиційно вважався дитячим. Але й він зазнав певних змін. Ляльковий театр став уже не «казковим» дитячим театром, а звернувся до «дорослої» проблематики. Нині в Україні функціонують близько 30-ти державних, комунальних та декілька приватних лялькових театрів. В Україні проводяться популярні міжнародні фестивалі лялькарів: «Інтерлялька» (Ужгород), «Подільська лялька» (Вінниця), «Золотий Телесик» (Львів). Для деяких українських лялькових театрів є характерною тенденція виготовлення ляльок за давніми українськими традиціями (їх використовують у виставах з адаптаціями українського фольклору). Значно розширюється жанровий діапазон — у Полтавському ляльковому театрі відбулася одна з перших спроб постановки оперної вистави.

Український театр початку третього тисячоліття є вірним одвічно значущій класиці вітчизняної драматургії, хоча також активно звертається до світових класиків.

Питання для самоперевірки

1. Які драматичні театри вам відомі?
2. Чому, на вашу думку, лялькові театри звертаються до репертуару для дорослих?
3. Виставу за яким твором ви хотіли б переглянути?
4. Які періоди розвитку театрального мистецтва у ХХ ст. ви визначили б?
5. У чому полягає значення творчості Леся Курбаса для українського театру й української культури в цілому?
6. Які жанри театральної діяльності є популярними в Україні сьогодні?

Творчі завдання

1. Підготувати доповіді або реферати про життя й творчий шлях таких діячів театральної культури:

1. Л. С. Курбась .

- 2.Н.Ужвій.
- 3.Д.Антонович.
- 4.Б.Ступка.
- 5.О.Кужельний.
- 6.Е.Митницький.
- 7.Б.Бенюк.
- 8.А.Роговцева.
- 9.Р.Віктюк.

2.Підготувати презентації про різні театри України за вибором.

Тема 2:

« Фламандський і голландський живопис . Творчість П.П.Рубенса. Рембрант – « великий голландець». Жанри (побутовий, портретний, біблійний).»

Мета вивчення:

- ознайомитися з історичними умовами розвитку фламандського та голландського живопису, особливостями творчості Рембрандта та Рубенса;
- навчитися порівнювати характерні особливості фламандського та голландського живопису;
- розвивати зорову пам'ять, зосередженість, увагу, уміння обґрунтовувати свою думку щодо творів мистецтва;
- виховувати духовність, шанобливе ставлення до пам'яток світової живописної спадщини.

Я все життя... шукав природність природи... Видатним художника робить не те, що він змальовує, а те, наскільки правдиво відтворює він у своєму мистецтві природу.

Рембрант

План теми:

1. Галерея голландського мистецтва XVII ст.
2. Рембрант: початок та розквіт творчого шляху .
3. Рембрант: пізній період творчості.
4. Найвидатніші твори Рембрандта.
5. Рубенс — видатний фламандський живописець XVII ст..
6. Галерея фламандського живопису після Рубенса.

Література

1. Баканурський А. Культурологія. — К., 2004.
2. Бокань В.А. Культурологія. – К.: МАУП,2000.
3. Горбач Н.Я. Теорія та історія світової та вітчизняної культури. – К..1994.
4. Греченко В.А. та інш.Історія світової та української культури.-К.,2006.

5. Європейська та українська культура в нарисах / За ред. І. Цехмістро та ін. — К., 2003.
6. Закович М. Культурологія. Українська та зарубіжна культура. -К., 2006.
7. Історія культури / О. Гаврюшенко та ін. — К., 2004.
8. Історія світової та української культури / В. А. Греченко та ін. — К., 2000.
9. Ильина Т. В. История искусств. -М.: Высшая школа, 2004.
10. Кононенко Б. И. Большой толковый словарь по культурологии. — М., 2003.
11. Культурологія / За ред. В. М. Пічі. — Л., 2003.
12. Культурологія / За ред. І. Тюрменко, О. Горбула. — К., 2004.
13. Культурология в вопросах и ответах / Г. В. Драч и др. — М., 2002.
14. Левчук Л. Т. Історія світової культури. — К., 2000.
15. Лобас В. Українська і зарубіжна культура. — К.: МАУП, 2000
16. Лозовий В. О. Основи художньої культури. — Х., 1997.
17. Лосев І. В. Історія та теорія світової культури. — К., 1995.
18. Пасічний А. Образотворче мистецтво. Словник-довідник. -Тернопіль, 2008.
19. Петруханцев Н. XX лекций по истории мировой культуры. — М., 2004.
20. Полікарпов В. С. Лекції з історії світової культури. — К., 2000.
21. Середньовіччя: навч. посіб. для вищ. навч. закл. -К., 2004.
22. Українська та зарубіжна культура / М. М. Закович та ін. — К., 2000.

<http://www.inglib.ru.>, <http://www.lib.ua-ru/net>, <http://library.if.ua>,
<http://readbookz.com>, <http://wikipedia.org.ua>, <http://www.filosof.com.ua.>,
<http://www.pravoslavie.ru.>, <http://www.history.org.ua.>, muzik.org.ua
<http://www.theatre.org/ua>

Короткі відомості з теоретичної частини теми

1. Галерея голландського мистецтва XVII ст.

Унаслідок революції XVII ст. Нідерланди поділилися: на Голландію і Фландрію (сучасна Бельгія), що залишилася під владою Іспанії (з 1714 року — Австрії). Духовна атмосфера Голландії, яка щойно позбулася від національного гноблення, сприяла розвитку філософії, природничих наук, математики. Голландським художникам замовляли роботи здебільшого бюргери, магістрат. Вони оздоблювали не палаци і вілли, а скромні житла або громадські будівлі — тому картини мали невеликі розміри. Храмів не прикрашали вівтарними образами, вони були архітектурно простими. Головне досягнення голландського мистецтва XVII ст. — станковий живопис. Об'єкти спостереження і зображення художників — людина і природа. Природа є дійсністю сама по собі. Ця ідея уперше втілювалась у Голландії (а взагалі в Новий час наука стає провідною формою свідомості). Побутовий живопис став одним із провідних жанрів, творці якого дістали в історії найменування «малих голландців» — їх сюжети є нескладними (хоча й відображають різноманітний світ). Вони знаходять поетичну красу у звичайному, буденному, уміють одухотворити світ матеріальних речей. Голландський натюрморт — художнє втілення найважливішої теми голландського мистецтва, теми приватного життя звичайної людини.

Таке бачення спрямувало голландських живописців до нового різновиду

реалізму, який поступово з'явився в усіх художніх жанрах — портретах, інтер'єрах, пейзажах, натюрмортах. Мода сприяла небаченому попиту на ці картини. Завдяки цьому XVII ст. стало «золотим» для голландського мистецтва.

Відомими представниками голландського живопису тих часів були: Рембрандт, Хальс, Ван-Рейсдал, Вермеєр, Кейп, Поттер, Клас та ін.

У пейзажному жанрі (де митці зображували не природу взагалі, а типово голландський пейзаж — знамениті вітряки, пустельні дюни, канали та човни на них та ін.) найвидатнішим майстром був *Якоб Ван-Рейсдал* (1628—1682) — художник з невичерпною фантазією («*Лісове болото*», «*Водоспад*», «*Єврейський цвинтар*»). Старанно змальовуючи натуру, Ван-Рейсдал водночас досягає монументальності.

Про невибагливість сюжетів голландців свідчать твори анімалістичного жанру Альберта Якобса Кейпа (1620—1691; «*Захід сонця на річці*», «*Корови на березі струмка*») та Паулюса Поттера (1625—1654; «*Собака на цепу*»).

Блискучого розвитку досягає натюрморт, який найчастіше зображає так звані «сніданки» (Віллем Хеда (1593(94)—1680(82)) — «*Сніданок з ожинковим пирогом*»; Пітер Клас (1596(97)—1661) — «*Натюрморт зі свічкою*»).

Голландці називали натюрморт «*still leven*» — «тихе життя», а не «*nature mort*» — «мертва природа». Колорит цих картин є зазвичай стриманим і водночас вишуканим. Цінності голландського побуту (уповільнений ритм життя, порядок, старанність, вивіреність розкладу дня) відображені і в картинах (Габріель Метпсю (1629—1667) — «*Сніданок*», «*Хвора і лікар*»). Значну увагу приділяли інтер'єру. Особливо полюбляв зображувати інтер'єри Пітер де Хох (1629—1684) — кімнати із напіврозчиненим вікном, забутими кимось мітлою або черевичками... Його «*Подвір'ячко*» — це застигла мить життя, поетичного у своїй буденності.

2. Рембрандт: початок та розквіт творчого шляху

Вершиною голландського мистецтва XVII ст. стала творчість *Рембрандта Гарменсзона ван Рейна* (нід. *Rembrandt Harmenszoon van Rijn*, 1606—1669). Рембрандт народився у багатодітній родині мірошника Гарменса ван Рейна. Початкову освіту Рембрандт здобув у латинській школі. Католицьки налаштована родина віддала сина на навчання католику Якобу ван Сваненбургу, історичному живописцеві. Художнє навчання Рембрандт продовжив у Антверпені у Пітера Ластмана (1583—1533), який спеціалізувався на біблійних картинах.

1627 року Рембрандт залишив Ластмана і повернувся до Лейдена. Разом із Яном Лівенсом вони відкрили художню майстерню, де за платню навчали охочих живопису. Рембрандт розробляє біблійні сюжети, пише перші портрети, навіть морський пейзаж («*Концерт*», 1626; «*Побиття Святого Стефана*», 1629, «*Христос в Еммаусі*», 1629; «*Морський пейзаж*», 1630; «*Автопортрет біля мольберта*», 1628). Художника помічають багаті меценати. Костянтин Гюйгенс (секретар принца Оранського) замовив йому картини для свого господаря. На цьому етапі митець самостійно вивчав мистецтво доби бароко, а також твори фламандця Рубенса.

1631 року Рембрандт залишив майстерню у Лейдені та виїхав до Амстердама. Через рік і Лівенс закрив майстерню та виїхав на заробітки до Англії. Шляхи друзів розійшлися. У столиці він разом зі своїм новим другом Хендріком ван Ейленбурхом

засновує так звану академію живопису, реставрації й торгівлі картинами.

В Амстердамі Рембрандт створив багато портретів. З-поміж десятків портретів, написаних живописцем упродовж 1631—1635 років, найцікавішими є *«Портрет Бургграфа»*, *«Портрет корабельного майстра і його дружини»*, *«Портрет Мартіна Дай»*, *«Портрет Мартена Соольманса»*, *«Портрет художника Жака де Гейна»*. Поряд із передаванням ідеальної схожості, у портретах Рембрандт завжди надає портретованим яскравої соціальної характеристики.

Вершиною портретного мистецтва митця стає картина *«Урок анатомії лікаря Тульпа»* (1632), написана на замовлення корпорації хірургів. Як титулований голландець XVII ст. Рембрандт не боявся реалістичних деталей, як великий майстер умів уникати натуралізму. Не забуває митець і про релігійні сюжети (*«Пророк Ієремія»*, 1630). Дві картини на релігійний сюжет він написав для штатгальтера Фрідріха-Генріха Оранського (*«Воздвиження хреста»*, *«Зняття Христа з хреста»*), у яких є відчутним вплив барокових гравюр Рубенса.

На хвилі успіху майстер одружився із Саскією ван Ейленбюрх (1634), дочкою бургомістра міста Лаувердена. Завдяки вдалому шлюбу Рембрандт увійшов у коло заможних людей. Він купує оселю в Амстердамі, улаштовує майстерню і починає збирати витвори мистецтва (гравюри, картини, зброю, музичні інструменти, рідкісний одяг та екзотичні заморські речі). У цей період з'явилося і декілька його шедеврів (зокрема, *«Автопортрет із Саскією на колінах»*), згодом стане головним виражальним засобом митця.

1640-ті-1650-ті роки — пора високої майстерності художника. Він звернув свій погляд на принадливість і поетичність повсякденного життя; навіть у сюжетах зі Священного Писання змальовував звичайний побут, простих людей, глибоко розкриваючи їх психологічний стан (*«Святе сімейство»*, *«Жертвоприношення Авраама»*, *«Бенкет Валтасара»*, *«Осліплення Самсона філістимлянами»*).

3. Рембрандт: пізній період творчості

Майже кожную картину пізнього періоду творчості Рембрандта можна розглядати годинами, а аналізувати — роками. Тут і груповий портрет *«Сіндики»* (1662), і *«Заколот батавів проти Риму»* (1655), і *«Єврейська наречена»* (1665), і *«Повернення блудного сина»* (бл. 1669—1669).

Останні 16 років життя були найтрагічнішими для Рембрандта, але саме в цей період він створив найкращі шедеври. Образи цих років монументальні і величні, глибоко філософські і високо поетичні (*«Пейзаж з руїнами на горі»*, *«Пейзаж з млином»*, *«Зречення апостола Петра»*, *«Аман, Ассур і Есфір»*, *«Євангеліст Матфій»*, *«Апостол Варфоломій»*, *«Портрет Ієремії Деккера»*). Гранично простими є зображення людей, завжди цікавих за душевним складом: іноді це портрет-біографія (*«Портрет старого в червоному»*, 1652—1654, Ермітаж, Петербург, Росія), іноді — автопортрет. До речі, найбільшого психологізму Рембрандт досяг в автопортретах, із яких збереглося приблизно сто.

Головними виражальними засобами для митця були колір і світло. Композиція живописних робіт будувалася на рівновазі колірних гам. Новизна картин Рембрандта полягала в реалістичному зображенні людей із різних прошарків суспільства, у

глибокому відображенні їх внутрішнього духовного світу.

Графічна спадщина Рембрандта є не менш значущою, ніж живописна. Це здебільшого біблійні та євангельські сюжети, але малюнки часто є жанровими. Офорти сповнені філософського змісту, вони присвячені таємницям буття, трагізму людської долі («Сліпий Товіт», «Зняття з хреста», «Поклоніння пастухів» та ін.). Як офортист Рембрандт не має собі рівних у світовому мистецтві. Технічно бездоганні малюнки митця демонструють його еволюцію: від складності композиції та старанного виписування деталей — до класично ясної простоти.

Упродовж 1629—1669 років майстер написав приблизно 60 автопортретів. Спадок майстра складає: приблизно 600 картин, 300 офортів, 2000 малюнків.

Помер митець 4 жовтня 1669 року. Видатного художника поховали на цвинтарі для бідних (могила не збереглася). Лише на стовпі є табличка з написом, що саме тут знайшов свій останній спокій один із найталановитіших художників світу.

4. Найвидатніші твори Рембрандта

Знамените полотно художника «Даная» (1636), переписане (1645) після смерті дружини, викликало багато суперечок. Мистецтвознавці стверджують, що сюжет картини не відповідає міфу про дочку аргоського царя, до якої у вигляді золотого дощу проникає Зевс, адже його образ на картині відсутній.

На межі раннього періоду створено «Нічну варту» (1642) — груповий портрет стрілецької роти капітана Банінга Кока. Вимоги замовників — «репрезентувати» кожного з портретованих — не були дотримані. Художник розширив межі жанру, змальовуючи історичну картину: він показав, як загін вирушає в похід. Стрільці по-різному поведуться — одні збуджені, інші стримані. Стан перемоги громадянського духу, значущості події передано світлотінню — вихід людей із-під густих тіней арки на яскраве сонячне світло. Згодом картину сприймали як героїчний образ епохи республіканської Голландії. Однак бюргери середини століття не сприйняли картину: не всі обличчя персонажів можна впізнати, живописні прийоми є нетрадиційними. Безглуздою здалася глядачам поява у цій сцені сторонніх, особливо маленької дівчинки у золотаво-жовтій сукні. Із цієї картини починається конфлікт і розрив Рембрандта з патриціанськими колами.

Найкращим полотном Рембрандта (й епілогом творчості) можна вважати картину «Повернення блудного сина» (бл. 1669—1669, Петербург, Росія). Тут передано стільки почуттів, стільки тонких душевних порухів — потрясіння, щастя від повернення втраченого, усепоглинаюча батьківська любов, але водночас і гіркота втрат, приниження, сором, каяття... Дивовижна колористична єдність жовтогарячих і червоних тонів, фону й образів — це все єдиний живописний потік.

5. Рубенс — видатний фламандський живописець XVII ст.

Пітер Пауль Рубенс (1577—1640) — видатний фламандський живописець, неперевершений колорист і рисувальник, глава фламандської школи живопису у стилі бароко. Він також — архітектор, видатний колекціонер, знавець нумізматики, державний діяч і дипломат.

Початкову художню освіту Рубенс здобув у живописців місцевого значення. 1600 року Рубенс їде до Італії вдосконалювати свою художню освіту. Зупиняється при дворі герцога Мантуанського Вінченцо I Гонзанга, де спочатку копіює картини

видатних майстрів. Упродовж 1605—1608 років Рубенс навчається у Римі. Восени 1608 року він отримує звістку про хворобу матері та поспіхом залишає Італію, як виявилось — назавжди.

Вісім років, проведених Рубенсом в Італії, не тільки визначили його живописну манеру, але й дарували йому успіх і визнання, закріпили віру у власні сили. Вони були періодом формування його мистецтва. Майстер намагався об'єднати різні школи, як античні, так і сучасні, і на такому синтезі творити своє художнє бачення.

Його живопис є характерним для бароко, але має національні особливості: насамперед, переважання почуття над безпристрасністю, цілковиту відстороненість від містики та екзальтації, фізичну силу, чуттєвість, часом навіть неприборкану, захоплення природою. Рубенс прославив національний тип краси. Його Діва Марія і Магдалина — світлокоші, волоокі, пишнотілі. Христос і на хресті здається атлетом. Усі композиції нібито сповнені руху.

У 1620-ті роки Рубенс створив 21 картину для прикрашення Люксембурзького палацу — сцени з життя французької королеви Марії Медичі (на її замовлення), у яких історичні особи змальовані поруч із античними божествами, реальні події уживаються з алегоріями. В останнє десятиріччя музою художника була його юна дружина Олена Фоумен. Він малює її на прогулянці разом із собою, у саду, із дітьми, одягненою й оголеною. Рубенс ушлявлює жінку як символ життя.

6.Галерея фламандського живопису після Рубенса

Підписаних Рубенсом робіт — тисячі, що свідчить про значну допомогу художникові його учнів, із-поміж яких виокремлюються Якоб Йордане і Франс Снейдерс. У 1620-ті роки твори майстерні Рубенса заповнили не тільки Іспанські Нідерланди, але й усю Європу. Можна припустити, що для полотен великих розмірів сам майстер виконував тільки початковий ескіз композиції і наносив фарби на ті ділянки, що вимагали особливого опрацювання. Найчастіше він демонстрував клієнтам мініатюрний гризайльний ескіз майбутнього полотна і, отримавши їх схвалення, довіряв його виконання підмайстрам.

Главою фламандської школи після Рубенса став *Якоб Йордане* (1593—1678). Як реаліст він працював у побутовому жанрі, шукав свої образи в селянському середовищі. Наприклад, у «*Святі бобового короля*» зображено таку картину: столи вигинаються від наїдків, обличчя вилискують від насолоди. Живопис Йорданса є дуже соковитим, вільним.

У Рубенса був улюблений учень — *Антоніс Ван-Дейк* (1599—1641), який уже у 19-річному віці стає самостійним майстром. У нього багато міфологічних і християнських сюжетів («*Сусанна і старці*», «*Св. Ієронім*» та ін.), які він вирішує у ліричному плані. Головним жанром Ван-Дейка став портрет. Останнє десятиріччя він жив в Англії, де Карл I подарував йому звання головного королівського живописця та рицарський титул. На віддачу Ван-Дейк створив галерею парадних портретів англійської придворної аристократії: 35 портретів Карла I, 20 портретів королеви, принців і принцес, королівського почту. В Англії художник плідно працює: за цей час він написав приблизно 400 полотен.

Нове в жанровий живопис вносить *Ян Вермеєр* (1632—1675), відомий в історії

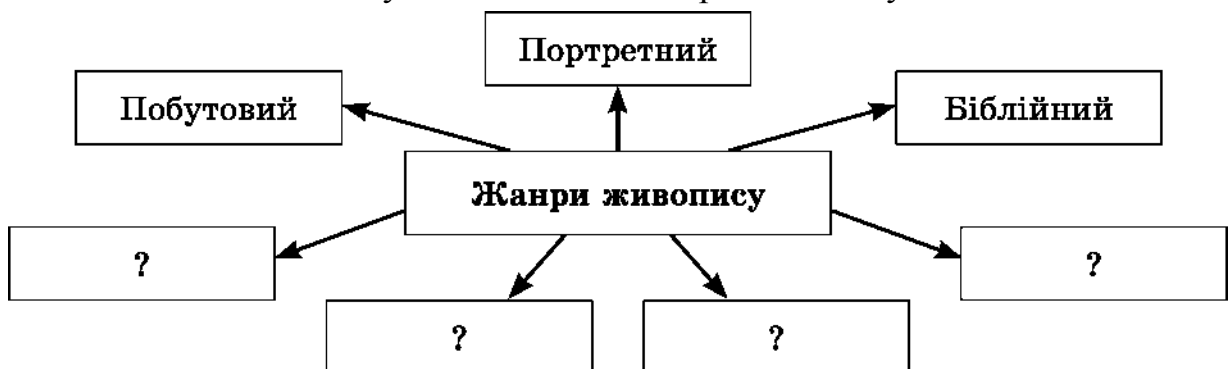
мистецтва як Вермеєр Делфтський. До раннього періоду творчості Вермеєра належать картини «Христос у домі Марти і Марії», «Діана з німфами», герої яких зображені в образах сучасників митця.

По суті, він проклав дорогу імпресіонізму: картини «Дівчина, яка читає листа», «Кавалер і дама біля спінета», «Офіцер й усміхнена дівчина», види Амстердама або Делфта сповнені тиші та спокою, безмежної відданості та любові до свого міста. Та головне в них — передавання світла і повітря. Художник умів створити ілюзію розчинення предметів у світлоповітряному середовищі, що й визначило його славу у XIX ст. Вермеєр робив те, чого ніхто ще не робив у XVII ст.: малював з натури («Вуличка», «Краєвид Делфта»), і це, по суті, перші зразки плерного живопису. Він поєднав широкий пензель із дрібним мазком, але пізній його стиль став гладким, із ніжною гармонією блакитного, жовтого, синього, об'єднаних дивовижним перлинно-сірим («Голова дівчини»).

Один із найвизначніших портретистів цієї доби — Франс Хальс (Галс, Халс; бл. 1585—1666). Він створює багато групових портретів — зображує стрілецькі гільдії (корпорації офіцерів для оборони та охорони міст). Бюргери хотіли бути увічненими, і художник мусив пам'ятати про повагу до кожної моделі. Приваблює у цих картинах відображення ідеалів молоді республіки, почуття свободи, рівноправності, товариськості. З полотен на глядача дивляться енергійні, упевнені у собі та в завтрашньому дні люди («Стрілецька гільдія Св. Адріана», «Стрілецька гільдія Св. Георгія»). Зазвичай вони зображені під час дружнього застілля. Із цих приватних осіб завдяки манері художника — широкій, упевненій, насиченій інтенсивними кольорами (жовтим, червоним, синім тощо) — створюється мистецький документ епохи. Багато завзяття, натиску, невгамовної енергії і в індивідуальних портретах з рисами жанрової картини. У пізніх портретах це зникає. У пізній період Хальс досягає вершини майстерності — колорит його картин стає монохромним (зазвичай темний, чорний одяг, із білим комірцем і манжетами, темно-маслиновий колір фону). Живописна палітра лаконічна, але ґрунтується на дуже тонких градаціях.

Контрольне завдання

- 1.Скласти таблицю за темою.
- 2.Складіть «Асоціативний кущ» за темою «Жанри живопису»

Індивідуальна вправа

Перегляньте репродукції картин (В. Хеда «Сніданок з ожинковим пирогом»; Ф. Снейдерс «Рибна крамниця»; Вермеєр «Дівчина, яка читає листа»; Караваджо «Лютняр», «Жертвоприношення Авраама»; Рембрандт «Побиття Святого Стефана», «Блудний син»; Рубенс «Персей та Андромеда»; Ван-Дейк «Портрет Карла І») та визначте жанри запропонованих живописних творів.

Питання для самоперевірки

1. Які жанри живопису були найбільш популярними у голландському живопису XVII ст.?
2. Назвіть найбільш відомих художників Голландії цього часу.
3. Які портретні особливості були на початку творчості Рембрандта?
4. Яка картина і чому стає вершиною творчості Рембрандта?
5. Якими головними виражальними засобами користувався Рембрандт в пізньому періоді творчості?
6. Назвіть найвидатніші твори Рембрандта.
7. Які національні особливості притаманні картинам Рубенса?
8. Назвіть найбільш відомі твори Рубенса.
9. Назвіть відомих художників фламандської школи та їх картини після Рубенса.
10. В чому новизна та значення творчості Яна Вермеєра?

Теми рефератів

1. Видатні представники пейзажного жанру Голландії XVII ст.
2. Творчість Рембрандта Ван-Рейна-вершина голландського мистецтва XVII ст.
3. Пітер Пауль Рубенс — видатний фламандський живописець.
4. Творчість Антоніса Ван-Дейка.
5. Ян Вермеєр-новатор голландського живопису XVII ст.

Тема 3: «Музичні ритми Америки. Види і напрями сучасної популярної музики: блюз, джаз, рок - і поп – музика . Видатні музиканти і співаки.»

Мета:

- ознайомитися із видами та напрямками сучасної популярної музики, історією їх розвитку, творчістю відомих виконавців;
- формувати вміння аналізувати твори музичного мистецтва;- розвивати вміння обґрунтовувати свою точку зору;
- виховувати повагу до світової музичної спадщини, зацікавленість її творами й митцями;
- збагачувати емоційний досвід.

Терміни й поняття: «госпел», «спірічуелс», «джаз», «блюз», «регтайм», «свінг», «ритм-енд-блюз», «кантрі-енд-вестерн», «рок-н-рол», «поп-музика».

«...афро-американські барабани... на багато років випередили сучасний набір

ударних інструментів, до яких мають схильність сучасні композитори...»

А.Карпентьєрі

План теми:

- 1. Музичні ритми Америки.**
- 2. Види і напрями сучасної популярної музики:блюз,джаз, рок - і поп – музика .**
- 3. Видатні музиканти і співаки.**

Література

- 1.Баканурський А. Культурологія. — К., 2004.
- 2.Бокань В.А. Культурологія. – К.: МАУП,2000.
- 3.Греченко В.А.та ін..Історія світової та української культури.-К.,2006.
- 4.Історія культури / О. Гаврюшенко та ін. — К., 2004.
- 5.Закович М.Культурологія.Українська та зарубіжна культура.-К.,2006.
- 6.Кононенко Б. И. Большой толковый словарь по культурологии. — М., 2003.
- 7.Культурологія / За ред. В. М. Пічі. — Л., 2003.
- 8.Культурологія / За ред. І. Тюрменко, О. Горбула. — К., 2004.
- 9.Левчук Л.Т. Історія світової культури. – К.,2000.
- 10.Лобас В. Українська і зарубіжна культура. — К.: МАУП, 2000
- 11.Лозовий В.О. Основи художньої культури. – Х., 1997.
- 12.Меднікова Г. Українська і зарубіжна культура ХХ століття. — К., 2002.
- 13.Полікарпов В. С. Лекції з історії світової культури. — К., 2000.
- 14.Українська та зарубіжна культура / М. М. Закович та ін. — К., 2000.
- 15.Чорненький Я. Культурологія. Теорія. Практика. Самостійна робота. — К., 2004.

<http://www.inglib.ru.>, <http://www.lib.ua-ru/net>, <http://library.if.ua>,
<http://readbookz.com>, <http://wikipedia.org.ua>,<http://www.filosof.com.ua.>,
<http://www.pravoslavie.ru.>,<http://www.history.org.ua.>,muzik.org.ua
<http://www.theatre.org/ua>

Короткі відомості з теоретичної частини теми

Джаз народився у Новому Орлеані на початку ХХ ст. Музиканти поєднували енергійні ритми африканських рабів із простими мелодіями і співзвуччями, що колоністи привезли з Європи. Цей стиль дістав назву «новоорлеанський джаз», пізніше — «традиційний джаз». Менше ніж за сто років джаз перетворився на популярну, самобутню і сповнену енергії музику. Його створювали здебільшого чорношкірі американські музиканти, музична обдарованість яких виявилася в дивному розмаїтті, свободі й разом із тим чіткості ритмів із характерною для джазу зміною акцентів із сильної долі на слабку («синкопами»), у талановитій імпровізації виконавців. Джаз став даром негрів Америки, а згодом — даром Америки світовому мистецтву. Новоспечені музиканти невпинно експериментували, вільно

імпровізували (започатковуючи традицію, від якої ніколи не відмовиться джаз) — і навіть їх музична неписьменність була позитивним чинником.

Словникова робота. *Джаз* — жанр професійної музики, який виник на початку XX ст. у Південних штатах США внаслідок взаємодії африканської та європейської танцювальної музики. Virізняється імпровізаційністю, підвищеною емоційністю, витонченою ритмічністю (синкопування, поліритмія), специфічним складом виконавців та інструментів, використанням різноманітних тембрових барв, звуконаслідуванням тощо. Також джазом називають колектив, який виконує цю музику (джаз-бенд, симфоджаз, вокальний джаз тощо).

Хоча голос Африки звучав у цьому хорі голосніше за решту, але він був не поодиноким. Напочатку розвитку джазу музиканти використовували елементи англійських духовних гімнів, німецьких польок, італійських арій, французької кадрили та іншу музику. У результаті виник певний музичний гібрид — яскравий, грубуватий, енергійний і поза сумнівом — новий.

До головних витоків джазу належать спірічуелси, госпели, свінги та блюзи.

Словникова робота. *Спірічуелс* (з англ. *духовний*) — жанр духовних співів афро-американців.

Спірічуелс виник приблизно у XVII ст. на основі протестантського хоралу. Багатоголосся, гармонії та мелодії, запозичені з європейської музичної традиції, поєднуються у спірічуелсі із виражальними засобами і прийомами афро-американської музики.

Поетичний зміст пов'язаний із біблійними текстами, а також із повсякденним життям афро-американців. Спірічуелс виконують хором без інструментального супроводу, із плесканням у долоні й танцювальними рухами співаків. До середини XIX ст. цей жанр був тільки частиною афро-американського фольклору. Згодом він увійшов до репертуару професійних музикантів. Початок 1930-х років був розквітом музики спірічуелс у США. Спірічуелс значною мірою вплинув на формування блюзу і раннього джазу.

Словникова робота. *Госпел* (з англ. *Євангеліє*) — вид музики, що походить від сольних одноголосних духовних гімнів північноамериканських негрів-баптистів на сюжети з Євангелія. Розвинувся наприкінці XIX ст., особливо популярним став у 1930-ті роки. Музика госпел — здебільшого вокальна, гармонічна, спирається на релігійні (християнські) тексти.

Пізніше з'явилося декілька течій, що походять від госпелу, зокрема сучасний госпел, міський сучасний госпел і модерний госпел. Деякі форми госпелу виконують із супроводом електрогітар, барабанів та бас-гітари. Вокальний стиль госпел, який походить від експресивного речитативу проповідей негритянських пасторів, став основою стилю *соул*. З-поміж найвідоміших виконавців госпелу — *Махалія Джексон*, *Елвіс Преслі*, *Літл Ричард*, *Джонні Кеш*, *Біллі Престон*, *Ел Грін* та ін.

Упродовж 1920-х років із появою великих джазових оркестрів сформувався особливий джазовий стиль — свінг, що до 1935 року став популярним у Сполучених Штатах.

Словникова робота. *Свінг* — стиль джазу, який сформувався і набув розвитку та величезної популярності в період між 1935—1945 роками в концертах біг-бэндів. У свінгу відсутня колективна імпровізація, а на перший план виступають аранжування та сольна імпровізація, яку виконували на фоні рифа — типового для свінгу прийому.

Свінг вирізняється передусім активністю контрабасу й барабанів, помірним або швидким темпом та неповторним ритмом. Для свінгу характерним є масивне і повне звучання, застосування унісону або перегукування оркестрових груп. Концертний свінг мав нечуване поширення в історії популярної музики. «Королем» свінгу вважають *Бенні Гудмена*. З-поміж найвідоміших виконавців свінгу — *Ф. Сінатра*, *Б. Кросбі* та ін.

Блюз — це меланхолійна пісня-«скарга», пісня-«протест», що йде від самого серця. Виразити за допомогою блюзу турботи і радості, розповідати про життя і кохання стало звичаєм негритянського населення. Іноді веселі й шумні, частіше сентиментальні, але завжди позначені стражданням, блюзи стали тогочасним негритянським фольклором.

Тематика блюзів є надзвичайно різноманітною. У них зображено життя знедоленого народу: непосильна праця, утрачена людська гідність, розлука і страждання. За веселими ритмами приховується трагедія афро-американського народу.

Словникова робота. *Блюз* (з англ. *меланхолія, журба*) — світська лірична пісня афро-американців, зазвичай сумного елегійного змісту. Напочатку розвитку блюзову пісню зазвичай виконували під акомпанемент гітари або гармоніки.

Регтайм не має імпровізаційної форми, його записують нотами. Мелодичні, тональні та структурні якості регтайму мають європейське походження, а тематичний матеріал спирається на марші та європейську танцювальну музику — вальс, кадрили, мазурку, менует, польку, а також мелодії Л. ван Бетговена, Дж. Верді, М. Равеля та ін. Хоча регтайм є фортепіанною музикою, проте фортепіано трактується не як мелодичний інструмент, а як ударний, де техніка спирається на стоккатні звучання, акордові удари, жорсткі, надзвичайно загострені ритмічні акценти, буяє різноманітними поліритмічними ефектами. Регтайму властиві дві різні лінії: чіткий, рівномірно акцентований маршовий ритм протиставлений гостро синкопованій мелодії, де чергуються окремі ноти з акордами вдвічі коротшої тривалості. Регтайму зазвичай передуює інтерлюдія. Виконують регтайм у помірному або швидкому темпі.

Словникова робота. *Регтайм* (з англ. *розірваний час*) — спосіб гри на фортепіано, що імітував звучання банджо, а в 1890-ті роки розвинувся як інструментальна форма; форма міської танцювальної музики американських негрів кінця XIX ст.

Скотт Джоуплін (англ. *Scott Joplin*, 1867(1868)—1917) — афро-американський композитор і піаніст, автор 44-х регтаймів, двох рег-опер, двох симфоній, а також посібника з гри фортепіанного регтайму. Однак за життя його музику афро-

американська громада вважала «занадто білою», а біла громада — «занадто чорною». Визнання Скотт Джоуплін отримав лише після смерті.

З-поміж найвидатніших джаз-музикантів слід згадати одну з перших виконавиць класичного блюзу *Бессі Сміт*, у період свінгу — *Еллу Фіцджеральд*, *Луї Армстронга* та *Дюка Еллінгтона*, стиль якого сформувався під впливом симфонічної музики.

(Інформаційна довідка про Луї Армстронга)

Одним із найвпливовіших і найважливіших музикантів в історії джазу був *Луї Армстронг* (англ. *Louis Armstrong*; 04.08.1901— 06.07.1971; хоча точна дата народження наразі не встановлена) — вокаліст, композитор, творець і керівник джазових оркестрів і ансамблів, кіноактор. Він створив віртуозний імпровізаційний виконавський стиль гри на трубі, якому властиве вільне трактування мелодій.

Луї народився в Новому Орлеані, на батьківщині американського джазу. Дитинство його минуло в одному з бідних кварталів міста, де панували свої закони, що не завжди збігалися з офіційними. Армстронг заробляв на життя за допомогою музики. Спочатку він грав у складі духових оркестрів у барах і на річкових пароплавах, у спортивних залах, на танцях і святах.

1917 року він уже керував одним із джаз-бендів. Доленосною була його зустріч із Джо Олівером, який став його першим наставником. 1922 року він запросив Армстронга другим корнетистом до свого оркестру у Чикаго. Тут Луї вперше почав грати на трубі. Уважають, що саме Армстронг розробив особливу манеру виконання — спів «скетом» (різновид джазового співу, коли мелодію імпровізують, додають до неї безглуздий набір слів; тут спів стає своєрідним додатковим інструментом).

Глухо-горловий голос Армстронга-співака викликав неоднозначну реакцію: його порівнювали то із залізною тирсою, то з рослинною олією на наждачному папері.

Але головним у нього було інше — яскраво емоційна манера виконання, що супроводжувалася білосніжною посмішкою.

Неперевершене звучання «*The Prayer*» («Молитва») у виконанні Луї Армстронга залишиться в пам'яті поціновувачів джазової музики. «Блюз наповнює мене з голови до п'ят, я сумний сьогодні, я сповнений тривожних передчуттів, коли я йду на Західну околицю, де на мене чекає так багато страждань»,— так співається у цьому блюзі.

У II половині XX ст. у США виникло нове явище музичної культури — рок-музика (або рок), що об'єднала музичне, поетичне, сценічне та інші види мистецтва.

У рок-музиці поєдналися різні напрями популярної музики: ритм-енд-блюз, кантрі-енд-вестерн, рок-н-рол.

На початку 1980-х років в американському місті Клівленді було створено Зал Слави рок-н-ролу. Для того щоб потрапити до меморіалу Залу Слави, необхідно мати титул суперзірки не менше ніж упродовж 25 років. Першими такої честі удостоїлися *Елвіс Преслі*, *Рей Чарльз* і англійський гурт *The Beatles*.

Словникова робота

Ритм-енд-блюз — музика афро-американського населення США, що поєднує

танцювальний біт (біт — удар) та урбаністичний (міський) блюз.

Кантрі-енд-вестерн — це ковбойські, дорожні, матроські пісні й кантрі (сільські) блюзи, що мали особливий колорит і надзвичайну виразність.

Рок-н-рол — перший напрям рок-музики, що набув міжнародної популярності в середині 1950-х років. Це водночас новий музичний стиль і новий танець. Він є поєднанням спрощеного і швидкого за темпом ритм-енд-блюзу з музикою кантрі. Від ритм-енд-блюзу рок-н-рол успадкував склад інструментів, де провідну роль відіграє електрогітара, на якій часто виконують сольні партії.

(Інформаційна довідка про Вілла Хейлі)

На початку 1950-х років записи «чорних» виконавців блюзу та ритм-енд-блюзу посіли у чартах верхні позиції поряд із «білими» виконавцями.

Ритм-енд-блюзові композиції почали виконувати не тільки афро-американці — наприклад, співак у стилі кантрі та вестерн на ім'я *Білл Хейлі* (англ. *Bill Haley*, повне ім'я — Вільям Джон Кліфтон Хейлі; 06.07.1925—09.02.1981).

1953 року він записав кілька пісень, що не тільки увійшли до американського хіта-параду, але й згодом піднялися до 15-го місця. Наступного року він записав платівку з двома піснями: «*Thirteen Women*» («Тринадцять жінок») та «*Rock Around the Clock*» («Рок навколо годинника»). До речі, в одній зі своїх пісень Мадді Вотерз влучно зазначив: «Ритм і блюз народили крихітку і назвали її рок-н-рол».

Пізніше пісня «*Rock Around the Clock*» («Рок навколо годинника») прозвучала у фільмі «Шкільні джунглі», який мав у американських і британських підлітків приголомшливий успіх. Її показ в кінотеатрах супроводжувався безпрецедентними сценами: тинейджери виламували стільці в залі, оскільки проходи між рядами не вміщали всіх охочих танцювати. Пісня увійшла до американських чартів у травні 1954 року, а з липня упродовж 6 тижнів очолювала хіт-парад. Протримавшись у рейтингу 40 кращих пісень, композиція стала шлягером.

1957 року Хейлі став першим рок-музикантом із США, який гастролював у Великій Британії. Прибувши до Лондона, він упродовж 20 хвилин не міг пробитися крізь натовп, що зустрічав його, а на концерті в «Домініон-тієтр» його фанати так розійшлися, що деякі члени парламенту навіть намагалися ввести урядову заборону на рок-н-рол. Із часом, звісно, пісні Хейлі зникли з хіт-парадів, але за своє життя він продав більше ніж 60 млн. платівок, що свідчить про славу рок-зірки першої величини.

(Інформаційна довідка про Елвіса Преслі)

Елвіс Арон Преслі (англ. *Elvis Aron Presley* або *Elvis*; 08.01.1935—16.08.1977) народився у Тупіло (штат Міссісіпі, США), у бідній релігійній сім'ї. 1943 року Елвіс переміг на конкурсі юних талантів на ярмарку штатів Алабама і Міссісіпі, заспівавши «*Old Shep*» («Стара вівчарка»), а через декілька років батько подарував йому першу гітару.

У липні 1953 року Елвіс Преслі завітав до студії «*Sun*», щоб записати в подарунок

матері її улюблені пісні. Він не знав, що робить перший крок у легенду. Співаком зацікавився власник студії — Сем Філіпс; невдовзі у виконанні Преслі було записано пісню «*That's All Right, Mama*» («Усе добре, мамо»), що прозвучала на місцевому радіо, а через два дні Елвіс підписав контракт із «*Sun*». У січні 1956 року вийшов перший сингл Елвіса Преслі «*Heartbreak Hotel*» («Готель горя»). Саме тоді відбувся його дебют на національному телебаченні. 1956 року співак одержав 6 «золотих дисків». Пісня «*I Want you, I Need you, I Love you*» («Я хочу тебе, я потребую тебе, я кохаю тебе»), рок-н-роли «*Don't Be Cruel*» («Не будьте жорстокі») і «*Hound Dog*» («Мисливський пес») посіли перші позиції поп-чартів. Щорічно Преслі випускав 2—4 нових альбому і велику кількість синглів.

У квітні 1977 року Е. Преслі востаннє працював у студії. 26 червня відбувся його останній концерт в Індіанapolisі. 16 серпня, у 42-річному віці, співак помер.

Сучасна поп-музика формувалася паралельно з іншими жанрами, наприклад, рок-музикою, і не завжди виокремлено від них. У 1950-ті та 1960-ті роки її найтипівішою формою був так званий «традиційний поп» (traditional pop), який у СРСР було прийнято називати «естрадна музика», «естрада». Традиційний поп виконує співак-соліст під фоновий акомпанемент. У США естрада була тісно пов'язаною з джазом (Френк Сінатра), у Франції — з шансоном. Значну частину поп-музичної сцени США складають чорношкірі виконавці у жанрі соул.

У 1970-ті роки поп-музика витісняє рок-н-рол як основну танцювальну музику на дискотеках, і з цього часу танцювальна музика (*dance music*) є одним з основних напрямів у поп-музиці.

Завдяки появі музичного телебачення (зокрема, телеканалу MTV) у 1980-ті роки формується культура відеокліпів. У цей час у США з'являються такі зірки, як Майкл Джексон, Мадонна, Принс, Вітні Х'юстон. На поп-музику в цей період впливають хіп-хоп, соул і ритм-енд-блюз. У 1990-ті і 2000-ні роки до цього додається танцювальна електронна музика.

Словникова робота. Поп-музика (англ. *pop music*, скорочення від *popular music* — популярна, загальнодоступна музика) — поняття, що охоплює різноманітні стилі, жанри та напрями масового музикування. Нині — розважальна масова музика, що використовує стилі, жанри та форми року. Феномен поп-музики сформувався передусім в англomовних країнах Заходу як явище молодіжної культури.

(Інформаційна довідка про Мадонну)

Мадонна (англ. *Madonna*'), повне ім'я Мадонна Луїза Вероніка Чикконе; нар. 16.08.1957) — американська поп-співачка, танцюристка, кіноакторка, продюсер, активіст добродійних та правозахисних організацій. Із нею зазвичай пов'язують словосполучення «королева поп-музики». Оскільки у продажу розійшлися 120 млн примірників її альбомів, «Книга рекордів Гіннеса» 2000 року визнала Мадонну найуспішнішою артисткою всіх часів. Її власна компанія звукозапису *Maverick Entertainment*, створена 1992 року, що переросла 2005 року у *Warner Brothers Records*, зафіксувала міжнародний продаж її альбомів — понад 200 млн копій. За інформацією

журналу *Forbes*, Мадонна є однією з найбагатших американських жінок у шоу-бізнесі. 2010 року Британська музична компанія *PPL* склала список найпопулярніших артистів останнього десятиліття, який очолила Мадонна, обігнавши навіть *The Beatles*. Найяскравіші студійні альбоми Мадонни — *Like a Virgin* (1984), *Like a Prayer* (1989), *Erotica* (1992), *American Life* (2003), *Hard Candy* (2008) та ін.

(Інформаційна довідка про Майкла Джексона)

Майкл Джозеф Джексон (англ. Michael Joseph Jackson; 29.08.1958—25.06.2009) — американський співак, танцюрист і автор пісень, який досяг міжнародної популярності у віці 12 років як соліст дитячого гурту «П'ятірка Джексонів» (англ. *Jackson 5*), а згодом став одним із найуспішніших сольних артистів у світі. Володар численних премій та нагород; вважається «королем поп-музики».

Найбільше визнання здобули три альбоми М. Джексона, записані під керівництвом продюсера Квінсі Джонса, — «*O// The Wall*» (1979), «*Thriller*» (1982) і «Бай» (1987), причому «*Thriller*» занесено до Книги рекордів Гіннеса як диск, що був розпроданий найбільшим накладом за всю історію музики (108 млн примірників станом на 2010 рік).

В активі М. Джексона 13 премій «Греммі», стільки ж разів його пісні посідали вищі щаблі американських чартів продажів. Двічі його ім'я занесено до Зали Слави рок-н-ролу — як учасника гурту «П'ятірка Джексонів» (1997), так і сольного виконавця (2001).

Питання для самоконтролю

1. Чи можливо уявити життя без музики?
2. Яке значення має музика у вашому житті?
3. Меланхолійна пісня-«скарга», пісня-«протест»:
 - а) шансон;
 - б) блюз;
 - в) свінг.
4. Стиль фортепіанної гри, для якого є характерним «рваний ритм», попередник джазу:
 - а) регтайм;
 - б) мініатюра;
 - в) рондо.
5. Зміщення акценту із сильної долі на слабку:
 - а) речитатив;
 - б) ритм;
 - в) синкопа.

План аналізу музичного твору

- Визначте назву та виконавця музичного твору.
- До якого напрямку належить цей твір (блюз, джаз, рок, поп та ін.)?

- Схарактеризуйте особливості стилю, до якого належить цей твір.
- Які виражальні засоби найяскравіше відтворюють образний зміст музичного твору?
- Які почуття та настрої він викликає?

Творче завдання

- 1.Доповнити сторінкою «Сучасна популярна музика» альбом «Культурна спадщина народів світу».
- 2.Виконати презентацію про життя і творчість улюбленого американського музиканта, групи або співака.

Рекомендована література

Базова

- 1.Баканурський А. Культурологія. — К., 2004.
- 2.Бичко А.К. Теорія та історія світової та вітчизняної культури. — К., 1994.
- 3.Бокань В.А. Культурологія. — К.: МАУП, 2000.
- 4.Бокань В., Польовий Л. Історія культури України. — К.: МАУП, 2001.
- 5.Горбач Н.Я. Теорія та історія світової та вітчизняної культури. — К., 1994.
- 6.Греченко В., Чорний І. Історія світової та української культури. -К., 2009.
- 7.Енциклопедія українознавства. -Т.1-Львів, 1993.
- 8.Історія культури / О. Гаврюшенко та ін. — К., 2004.
- 9.Історія світової та української культури / В. А. Греченко та ін. — К., 2000.
- 10.Закович М. Культурологія. Українська та зарубіжна культура. -К., 2006.
- 11.Климова Л.В. Художня культура України. 10 клас. -К., 2010.
- 12.Кондратова Л. Художня культура. 10 клас: метод. посіб. -Х., 2010.
- 13.Масол Л., Миропольська Н. Художня культура. Програма для 9-11 класів. -К., 2010.
- 14.Масол Л., Ничкало С., Веселовська Г., Оніщенко О. Художня культура України. -К., 2010.
- 15.Українська культура. Лекції за редакцією Д. Антоновича. -К., 1993.
- 16.Яртись А.В. Лекції з історії світової та вітчизняної культури. — К., 1995.

Допоміжна

- 17.Верстюк В., Гарань О., Гуржій О. та ін. Історія України. -К., 2000.
- 18.Власов В. Історія України. -К., 2003.
- 19.Гончаренко М. Духовна культура. — К., 2000.
- 20.Гриценко В. Людина і культура. — К., 2000.
- 21.Дві розмови з Богданом Ступкою. -Кіно-Театр, 1999. -№4.
- 22.Європейська та українська культура в нарисах / За ред. І. Цехмістро та ін. — К., 2003.

23. Заболотна В. Театральні сновидіння на межі століть. - Український театр, 2000. - №1.
24. Кияновська Л. Українська музична культура. - К., 2002.
25. Кисіль О. Український театр. Дослідження. - К., 1968.
26. Культурологія / За ред. В. М. Пічі. — Л., 2003.
27. Культурологія / За ред. І. Тюрменко, О. Горбула. — К., 2004.
28. Культурологія в вопросах и ответах / Г. В. Драч и др. — М., 2002.
29. Левчук Л.Т. Історія світової культури. — К., 2000.
30. Лобас В. Українська і зарубіжна культура. — К.: МАУП, 2000
31. Лозовий В.О. Основи художньої культури. — Х., 1997.
32. Лосєв І.В. Історія та теорія світової культури. — К., 1995.
33. Лужницький Г. Історія українського театру. - Т.121. - Нью-Йорк-Париж, 1961
34. Меднікова Г. Українська і зарубіжна культура ХХ століття. — К., 2002.
35. Начерки портрета режисера в інтер'єрі його власних вистав. - Артлайн, 1998-№3.
36. Пасічний А. Образотворче мистецтво. Словник - довідник. - Тернопіль, 2008.
37. Петруханцев Н. XX лекцій по истории мировой культуры. — М., 2004.
38. Полікарпов В. С. Лекції з історії світової культури. — К., 2000.
39. Рудницький О. Українське мистецтво у полікультурному просторі. - К., 2000.
40. Середньовіччя: навч. посіб. для вищ. навч. закл. - К., 2004.
41. Українська та зарубіжна культура / М. М. Закович та ін. — К., 2000.
42. Український драматичний театр. - Т.1. - К., 1967.
43. Українське мистецтво. II половина ХХ ст. - К., 2005.
44. Чорненький Я. Культурологія. Теорія. Практика. Самостійна робота. — К., 200

Інформаційні ресурси

<http://www.inglib.ru.>, <http://www.lib.ua-ru/net>, <http://library.if.ua>,
<http://readbookz.com>, <http://wikipedia.org.ua>, <http://www.filosof.com.ua.>,
<http://www.pravoslavie.ru.>, <http://www.history.org.ua.>, muzik.org.ua
<http://www.theatre.org/ua>

